

Titel: Urigtigheden i Comphilopatrejases Plan til en aarlig staaende Pengeløn for Præsterne overalt paa Landet i Dannemark. Tydelig forestillet af Philadelphus.

Citation: "Urigtigheden i Comphilopatrejases Plan til en aarlig staaende Pengeløn for Præsterne overalt paa Landet i Dannemark. Tydelig forestillet af Philadelphus.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 1*, A.F. Stein, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_001-shoot-workid1_001_010.pdf (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 1

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Urigtigheden i Comphilopatreiases Plan til

en aarlig staaende

Pengeløn

for

Præsterne

overalt paa Landet i Dannemark.

Tydelig forestillet

Philadelphus.

Kiøbenhavn, 1771. Trykt og til Kiøbs at bekomme hos A. F. Stein, boende i Skidenstrædet.

2
3

Intet er lættre, men intet tillige vanskeligere, end at udkaste Planer. Intet er lættre, end at kunde indsee muelige Forandringer i de nærværende Forfatninger, og at sige: hvad man synes. Men intet er vanskeligere, end at bestemme en sand Forbedrings-Maade, og at lægge en velgrundet Plan til en Forfatning, der kand føre Nytte, Beqvemmelighed og Forbedring med sig til Bestandighed.

Man har paa nogen Tiid seet saa mange Udkast og Forslage til nye Planer, men de

4

fleeste have været af det Slags, som Philodanus kalder umodne Indfald. Jeg har lettelig kundet indsee Skrøbeligheden i dem, men har tillige stedse været bange for at yttre mine Tanker, som og har sine Skrøbeligheder. Og hvo kand være dristig nok, til at vove sig paa vildsomme Veye, uden den, som den rette og vrang Vey er ligegyldig, eller og den, som altid synes best om sin egen Vey.

Jeg for min Part skulde aldrig have taget Pennen i Haanden, til at udkaste Planer; thi jeg er overbeviist om min Indsigts snævre Grændser, ja ikke engang til at give min Betænkning om andres, hvis jeg ikke var vis paa, at fremlægge saadanne Grunde, som kan viise Ugrunden i den i sær, som jeg her kortelig vil vedrøre, nemlig:

"Plan til en aarlig staaende Pengeløn for Præsterne overalt paa Landet i Dannemark. Forfattet, og paa allerhøyeste og høye Steder for meere end to Aar siden insinueret af en Præst i Siellands Stift, men nu med Autors Tilladelse til Trykken befordret af Comphilopatreias. „

5

Aldrig kan jeg begribe, hvad der har kundet forlede en Mand, der er Præst, og i adskillige Ting lader at være vittig og erfaren, til at forfatte en Plan paa saa svage Grunde, at insinuere den paa allerhøyeste og høye Steder, og dermed stille sig selv saa blot for og ligesaa

lidet, af hvad Drivt han nu efter to Aars Forløb giver sit Samtykke til, at lade den gaae i offentlig Tryk, ey at

tale om Forlæggeren, der i Blinde betræder samme urandsagede Vey.

Det kan vel være, at Bønderne paa Kiøbenhavns Amt kan for al Tiende, baade Korn- og Qvægtiende, samt smaae Redsel betale af hver Tønde Hartkorn 7 Mk., som Forfatteren paastaaer Pag. 40. 41. Hvad de kand svare paa Roeskilde, Friderichsborg, Cronborg og Hirschholms Amter, skal jeg ikke kunde sige; thi i den Kant af Landet er jeg lidet bekiendt: Men dette veed jeg, at alle de øvrige Bønder i Sædland umelig kan svare 6 Mk. Havde Forfatteren været Præst i Tudse- eller Mierløse Herred, i Tybjerg eller Hammer Herred, i Stefns eller Faxe Herred, han havde vist lært, at give i det ringeste i mange Sogner, et par Marks bedre Kiøb, og allevegne at slaae noget af, og det ikke saa lidet, som han tænker. Han giver klarlig tilkiende, at han selv har, i det ringeste af nogle, 2 Mk. i bare Qvægtiende af en Tønde Hartkorn, deri bør jeg troe ham: men han

6

paastaaer tillige, at Bønderne i Skov-Eggen kan give meere, siden Qvægtienden der er NB. meget større og anseeligere, end paa Heeden, altsammen Pag. 42. Og hvor skal man da faae ham til at troe andres følelige Erfarenhed, der endog i Skov-Eggen ikke kan faae i Qvægtiende 1 Mk. 8 Skill., ja af nogle ikke 1 Mk. af Tønden, og neppe over 2 Mk. 4 Sk. i Korntiende. Vil han ikke troe mig, da maae han paa mine Ord indhændte Beretning fra Jyderup, Holmstrup og Skamstrup Sogner i Tudse Herred, og saaledes er det paa mange Stæder.

Men hvor skulde en Jydsk Bonde, og det uden Forskiel overalt kunde give 5 Mark 8 Skill, af Tønden? Det er endnu kun faa Aar, siden Kongens Bønder i Jydland havde baade Konge- og Kirke-Tienden samlede, begge for 5 Mk. Tønden. Der ere de Tiender, henlagte til Aarhus Bispe-Stoel der ved sidste Auction bleve bortforpagtede under 3 Mk., og nogle til Viborg Bispestoel har ikke fuldt naaet 2 Mk., og Forfatteren tilstaaer selv at vide Beskeed om Qvægtienden i Jydland, nemlig: at den, ligesom Korntienden, deeles i tre lige Deelee. Pag. 70. Han veed og, det er jeg vis paa, af Tiende-Forordningen, at der i Jydland svares kun 3 Skilling af et Lam, og deraf har Præsten da 1 Skill. Dette kandskee jeg kunde tiene ham med Underretning om, at en Præst i

7

Jydland ofte faaer meere i Qvægtiende af en fattig Mand, end af en Riig paa lige Hartkorn; da den Rige lettere kand kiøbe et Par Stude paa tre Aar, end selv opføde dem, og lader derfor den Fattige klække Kalve op for sig. Men dette udgiver jeg ikke som noget Almindeligt, nok er det, jeg veed Exempler.

Vil jeg nu betiene mig af Forfatterens Plan, naar han Pag. 64. paa Konge-Tienden til Vallensbek afslaaer 1 Mk. for Qvægtienden og Smaaredsel, og samme i Jydland, hvor Qvægtienden siger ikke meget, ikke kan skride over 8 Sk. engang, saa skulde den enkelte Korntiende udgiøre 5 Mk. Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo. Ney, naar jeg siger, at den største Deel kan give 3 Mk., er det endda meget sagt.

Saa gierne jeg vilde unde Præsteskabet i Jydland det, som Forfatteren tiltroer dem at have, saa umeligt er det mig at skaffe dem det: og om Hvert Herred i Sædland var et Smørum Herred, saa skulde heele Sædland udarme sig paa, at sætte Jydland i den Ligning med Sædland, som han udkaster Plan til.

Jeg vil, for at giøre min Regning tydelig, og for at vise, at jeg agter at skrive med Grunde,

8

alleene tage et Stift under Betragtning, det maae være Aarhus Stift, hvor jeg troer, at Præsteskabet i Almindelighed, forstaae i Jydland best er aflagt.

Der er i heele Stiftet 29 Herreder, og jeg vil til nogenlunde Oplysning berette, hvor mange Tønder Tiende ydende Hartkorn, der er i hvert Herred, jeg kunde viist det i hvert Sogn, men det fylder saa meget Rum. Dog Skiepper, Fierdingkar og Albomme, som Brøker, vil jeg ikke bryde mig eller andre med.

NB. Jeg forbiegaaer Samsøe, om hvis Hartkorn jeg mangler Efterretning. Saaog Kiøbstædernes Annexer, og Malling Sogn i Ring-Herred, som er henlagt til andet Brug. Jeg forbiegaaer og Løsning Kald i Hatting Herred, som svarer 100 Rigsdaler til Stifts-Provsten i Aarhus, og fleere deslige, som dog vil komme i Betragtning, naar hver Landsbys-Præst skulde have 400 Rigsdaler om Aaret.

9

Der er da :

I Bierge Herred . 3436 Tdr. Framløv Herred 1248 - Galthen Herred 2050 - Gierløv Herred . 1999 - Giern Herred . 1262 - Hads Herred . 2672 - Haslev Herred . 1083 - Hatting Herred . 1223 - Hielmsløv Herred 1099 - Hids Herred . 619 - Haulbjerg Herred 1543 - Lysgaard Herred 1576 - Mols Herred . 1345 - Nim Hermed . 1159 - Ring Herred . 2248 - Nørre Herred . 2720 - Nørre Hald-Herr. 1648 - Øster Lysbjerg H. 2979 - Onsild Herred

830 - Rougsæd Herred 7014 - Sabro Herred . 1071 - Samsøe forbiegaaet. Sønder Herred . 2216 - Sønder Hald Herr. 5000 - Støvring Herred 1141 - Tyrsting Vrads H. 958 - Vester Lysbjerg H. 897 - Voor Herred 2412 - Vrads Herred 1266 -

Summa 48714 Tdr. til 153 Præster.

til 8 Præster.

- 5 -- 6 -- 5 -- 5 -- 10 -- 3 -- 5 -- 4 -- 4 -- 6 -- 6 -- 5 -- 3 -- 6 -- 9 -- 6 -- 6 -- 4 -- 3 -- 3 -- 6 -- 12 -- 3 -- 5 -- 3 -- 7 -- 5 -

10

10

Denne Fortegnelse er rigtig nok, men da den er gjort af Præsterne, som har regnet deres Annexgaarders Hartkorn 3 Gange, fordi de oppebære deraf tredobbelt Tiende, saa maae de to Deelee regnes fra foranstaaende Summa.

NB. Her møder mig en Vanskelighed, som jeg ey i en Hast kan faae løst, nemlig: Hvor meget Annexgods der er i hvert Herred, eller i hele: Stiftet; men da Præstegaardenes Hartkorn i heele Stiftet beløber sig efter nøyeste Regning til 1174 Tdr. 4 Skpp. 1 Fierdk. 1 1/2 Alb. og jeg vil sætte, at Annexgodset beløber sig til 1/3 Deel imod Præste-Gaardenes Hartkorn; thi Høyere bliver det neppe, da der til de fleeste Kald er ingen Annexgaard: saa bliver efter denne Sætning Annexgaardenes Hartkorn 391 Tdr. Brøken forbigaaet. Disse 391 Tdr. fordobles til 782, og drages fra foranstaaende Summa, saa har vi igien 47932 Tønder.

Lad os nu sætte Tiende og Smaa-Redsel af hver Tønde for 4 Mk. 8 Skilling, (endskiøndt det paa faa Steder gaaer dertil) saa har jeg en Summa af 35949 Rigsdlr.

Men 400 Rdlr. som Forfatteren vil have til hver af de 151 Præster, gjør den Summa

60400 Rdr.

11

Transport *. 60400 Rdr. Endnu til 6 residerende Capellaner, nemlig: 1 i Skanderborg, 1 i Grenaae, 1 i Ebeltoft, 1 i Marriager, 2 paa Lander, 3 Øboe-Præster, nemlig 1 paa Allerøe, 1 paa Endelave, 1 paa Anholt, 3 Hospitals-Præster, nemlig 1 i Aarhus, 1 i Randers, og 1 i Horsens. Ialt 12, á 300 Rdr. er = 3600 Rdr.

Bliver saa heele Udgivts-Smma = 64200 Rdr. Men da vi har kun til Indtægt = 35949 Rdr.

Saa kommer vi til at fattes = 28051 Rdr.

I saadan Forlegenhed kommer man vist nok til at angribe den stærke Jern-Casse, som Forfatteren vil have bekostet Pag. 82. Jeg veed nok, at der lyses Fred over den, at den saa længe Verden staaer, ikke maae gaae under. Pag. 17. Men hvad er her dog ved at gjøre; Nød bryder Jern og alle Love. Nogle Tønder Guld, som den lover Pag. 65. hjælper dog til. Det kunde være en deylig Casse til Belønninger og Opmuntringer for nogle enkelte, men man faaer først besørge det Almindelige, og hvo veed, om den ikke kand blive klækkelig nok til begge Deelee. Den har dog adskillige Tilløbs-Render, som ere:

12

1) Præste-Gaardene, og de maae vel med Udhuse og Jorder sælges efter Hartkorn, og man har 1174 Tønder, som forhen er meldet. Et Hundrede Rdr. for Tønden bliver nok Prisen; thi mange har styret deres Lyst med at købe dyrere, og ingen kunde endda købe saa dyrt, vare ikke de fordeelagtige Vilkaar, som Forfatteren lover dem Pag. 8., og som skal drage Mængde af Liebhabere til at byde. Pag. 11. Nu her kommer en Capital ud af 117400 Rdr. Her er alt over een Tønde Guld. Denne Capital maae ikke røres, men Halvparten skal staae i det Kiøbte for 3 á 3 1/2 pro Cento. Det er og gangbar Rente i Jydland. Der bliver staaende 58700 Rdr. for 3 1/2 pro Cento (thi jeg vil gjerne, ligesom Forfatteren i alt det andet, drive Indtægterne til det høyeste) i alle de kiøbte Præstegaarde i heele Stiftet, som er det Halve af hele Kiøbe-Summen, deraf indkommer, i aarlig

Rente

2054 Rdr. 3 Mk.

13

Transport 2054 Rdr. 3 Mk.

De andre 58720 Rdr. skal udbetales, dog vel for at sættes paa høyere Rente, nemlig 5 pro Cento, det gjør aarlig . . 2935 Rdr. -

2) Jeg har sat 391 Tønder Annexgods, hvor Tienderne allene

komme i Betragtning, og jeg vil paastaae det høyeste for de øvrige to Tiender, (thi den eene er allerede tilberegnet Lønne-Cassen) nemlig 1 Rdr. 1 Mk. og kan man faae det, saa har man aarlig . . 456 Rdr. 1 Mk.

3) Tienderne af Prøstegaardenes

Hartkorn, som var 1174 Tønder, á 10 Mk. Tønden, nemlig for alle 3 Tienderne. Udgjør aarlig: . . . 1956 Rdr. 4 Mk.

4) Jeg veed ikke, om jeg tør sætte i heele Stiftet 300 Tønder Mensalgods, hvor Landgilden alleene er tilfals, og Den faaer de have godt Kiøb paa, nemlig

Tønden for 9 Mk. Det gjør 452 Rdr. - Af disse 4 Rum. kommer aarlig ind = 7852 Rdr. 2Mk.

14

Vi fattedes før 28051 Rdr.

Hertil kom = 7852 Rdr. 2 Mk.

Saa fattes vi kun = 20198 Mdr. 4 Mk.

NB. I Anledning af mit næst oven anførte No. 2. om Annexgodset og Ro. 4. om Mensalgodset, har jeg en Erindring imod Forfatteren, naar han Pag. 12. og 13. vil: " At alle Mensal- og Aunexgaarde, Baade med Bygninger og tilliggende Jorder af Ager og Eng, Skov- og Skovs-Parter, Tørveskiær og Gierdfel med videre, som paa endeel Stæder i Riget har været adskillige Præster til Bordhold tillagte, vorder stillet til offentlig Auction og den Høystbydende tilslagte. „ Jeg svarer: Det gaaer slet ikke an, hvad Annex-Gaardene angader; thi de have deres retmæssige Eyere, nemlig enten Kongen eller Proprietairen, og da Præsterne har kun oppebaaret Tienderne, kand heller intet andet end Tienderne sælges. Mensalgaardene kan heller ikke alle sælges: Hvor Præsterne have saadanne Gaarde med alle Herligheder, gager, det an, men hvor Herskaberne har Fæste- og Hoverie-Rettighed med videre, som jeg her forstaaer ved Herligheden, gaaer det ikke an, overalt er det kun Landgilden, som her kan

15

komme i Forslag, og den kan ikke lettelig nogen anden byde paa, end Herskabet, som har Hoverie af Bonden, og da adskillige Mensal-Gaarde ere af denne Beskaffenhed, hvo vilde da vel give meget for Landgilden. Derfor har jeg ikkun fadt Hver Tønde for 9 Mk., og det er endda meer, end jeg torde byde,

Men naar Forfatteren endelig vil have alt det andet solgt, synes mig dog, han burde forbeholdt sig Skov og Tørveskiær, saa betydelige Herligheder i vore Dage, ligesaa vel som han har forbeholdt sig Haver og Fiskedamme. Pag. 33. Bedre og billigere tillige var det, end til andres Tab at vilde stemme de almindelige Priser paa Brænde og Tørv, som Forfatteren vil Pag. 38. conf. Pag. 55., Hvor der er fordret lidt vel Føyelighed. Men han giver een og anden Anledning til at troe, at baade hans Præste- og Mensal-Gaards Tørve-Jord maae være opskaaret, og han tænker vel, at det saa kand være gaaet paa andre Stæder med, og er det ikke da snilt nok, at sælge de opskaarne Graver, og betinge baade sig og andre Tørv for billig Priis. Det var rart, om han saaledes kunde tiene heele Publicum.

NB. I Anledning af mit No. 3. om Præste-Gaardenes Tiender, da har jeg tilberegnet Lønne-Cassen dem alle 3, om

16

det endda kunde klække noget. Men da det endda ikke kan strække til, er det let at see, at det mindre gjør det efter Forfatterens Plan. Pag. 9. Det er ellers et artigt Vederlag, Forfatteren gjør Eyerne af Konge- og Kirketienden, at de for Qvægtienden i et heelt Sogn skal nyde Korntienden af een eeneste Gaard. Pag. 71. 72. hvor han fordrer saa megen Generositet og christelig Ædelmodighed af andre, og veed ikke selv, hvad han vil unde dem derfor til Vederlag. Jeg veed et Kald af 3 Sogner paa 246 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar 2 1/2 Alb. og Præstegaarden staaer kun for 3 Tønder 5 Skpr. 1 Fierdingkar. Enkelt Tiende af Præstegaardens Hartkorn er 11 Mk. Men enkelt Tiende, forstaae Qvægtiende i hele Sognet, siger noget meere, følger jeg hans Plan Pag. 42, hvor han beregner Qvægtienden til 2 Mk. af hver Tønde Hartkorn, saa skulde alle Qvæg tiendens Deelee af 246 Tønder Hartkorn gaae: over 82 Rdr., en Trediedeel deraf, som er enkelt Tiende, er over 27 Rdr., og for dem vil han give 11 Mk. i Vederlag. Da nu dette Vederlag er øyensynlig for lidet, saa vil han forbedre det med Huus-Folkenes Qvægtiende. Pag. 72. Men han har allerede Pag. 60 meglet paa, at beholde

17

den, og kalder den ver en ubetydelig Indtægt. Vist nok er den ubetydelig til at betale den Ædelmodighed med, nemlig at eftergive al Prætension paa sin indkøbte Eyendom og Herlighed, der er 10 Gange saa betydelig, som alt det, han vil give for den. Vilde man fordre flig Ædelmodighed af ham, jeg tænker, han huskede paa det bekiendte Mester Michaels Mundheld: See, ut dicitur in adagio, & fic etiam vere est, om han gjorde det. Forfatteren bæere over med mig, at jeg betiener mig af hans eget Pag. 22. Han maae ellers tiltroe den nærværende Alder lidt for meget af den gode gammeldags ærlige Eenfoldighed. Men vi leve vist nok i andre Tider end vore Oldefædre, og det er længe siden Mogens Smek levede.

Det fortænkes mig da ikke, at jeg har tilberegnet Cassen alt hvad jeg har kundet, thi jeg Husker, hvad vi fattedes, naar vi havde faaet ind alt hvad Planen gjorde Regning paa. Og da der endda manglede 20198 Rdlr. 4 Mk. saa bliver Spørsmålet, hvorfra det øvrige skal komme? Thi alle andre hans Tilløbs Render ere af ingen Betragtning, og bør ikke komme i Betragtning, og saa er her ingen rimelig Udvey meer, og intet Haab tilbage.

18

Men Forfatteren, som meener, at Kongen kand profitere Pag. 12, og det en anseelig Capital af 20, 30 og fleere Tusinde Rigsdaler Pag. 88. vil vel anraabe Kongens Casse om Hielp, for at faae det manglende opfyldt. Vi maae derfor noget nær viide, hvormeget Kongen kand profitere; thi formasteligt og ublue vilde det være, ellers at begiere 1 Sk. af Kongen, i sær i saa trykkende Omstændigheder og vanskelige Tider, til en Stand, der hidindtil har begaaet sig med de allerede givne Kongelige Benaadinger, vi komme ved Guds Velsignelse og Kongens Bevaagenhed for den gamle Forfatning, samt i vort Ansigttes Sveed, vel igiennem, endskiønt ikke saa rundelig som Forfatteren, ja naar vi end ikke gjør os Haab om en Skilling af Smørum-Herreds Overskud, leve vi endda, og vi maae leve, men leve oeconomisk, og tænke patriotisk, uden Fluier i Hovedet og et falsk Haab om Forbedring ved en Plan, som Forfatterens er. Men det var Kongens Fordeel, vi skulde betragte, og da er der, som sagt er 1174 Tønder Tiendefrie Præstegaards Hartkorn i Aarhus Stift, lad indkomme deraf i Kongens Classe for alle Ting 5 Rdlr. af Tønden, det gjør aarlig 5870 Rdlr.

Her fattedes før - 20198 Rdlr. 4 Mk.

Kongens Fordeel blev 5870 Rdlr.

Her fattedes endda - 14328 Rdlr. 4 Mk. Naar endog Kongens Fordeel blev opofret. Dog skal Cassen være riig, og Kongens Fordeel stor efter Auctors Plan.

19

Havde Forfatteren tænkt lidt længere, end til Smørum-Herreds Grændser, og eftertænkt Aarsagen til saa mange Enke-Caffers, kierlige, omhyggelige & c. Compagniers Undergang og andres endnu truende Fald, saa troer jeg ikke om ham, at han havde forøget deres daarlige Planers Tal med denne sin, til al Lykke, nedlagte Plan. Hine falske Planer vare Aarsag i et Stiftelsers Undergang, og det vilde dog være imod Forfatterens andægtige Ønske Pag. 45, om det saa vilde gaae med en Stiftelse som er denne Plans Gienstand, og anderledes kunne der ikke gaae om Planen skulde følges. Jeg har ikke nødig at spaae det, det er allerede tydelig og med klare Regninger beviist, hvad den Plet angaaer, som er kommen under min Kundskab, og jeg har sandelig ikke flatteret mig, men meere Forfatteren med mine Regninger. Jeg Har sat alting saa høyt, som jeg aldrig skulde vovet, om jeg vilde understaaet mig, at udkaste Planer. I alt dette kommer dog intet ud, ja det, som er farligere end intet.

Dette kand jeg see at vilde blive en reen Følge af hans Plan, at Præsterne bleve Stoddere, og i dette Fald spiller altid Religionen bancorupto, som en vis geistlig Mand gandske grundig har sagt. Og saa blev Folkets Forværrelse, Sædernes Fordervelse og Rolighedens Forstyrrelse de visseste Fordeele, i Steden for alt det, han lover.

20

Det var Skade, og Forfatteren vil i denne Time noget nær fortryde, at han ikke gav sig stunder med at give denne Plan i offentlig Tryk, indtil han kunde faaet at læse de velmeente Erindringer, Philalethes, men i sær Philodani Skrift, og i Besynderlighed, hvad han saa grundig tænker og siger om Krigstider for slig en Casse; Men Han vilde være Planmagere ligesom Philopatreia, der ligesaa lidet overvejede sine Tanker. Jeg vilde og ikke, for at have den Ære, at udgive slig en Plan, Hidde Comphilopatreia, for alt der, Planen er værd.

Vi har hørt, hvad Kongens Fordeel ved saadan Plan vilde blive, saa maatte vi og see, hvad Bønderne derved kunde vinde? Forfatteren meener meget, Pag. 40. Han lader og, at unde dem det, da han af 8 a 9 Mrk., som de gierne uden deres Skade kunde give af Tønden (forstaae paa Kiøbenhavns Amt) under dem det for 7 Mrk. Pag. 41. Og hvem kand fortænke ham, at han elsker sin Egns Folk. Men den øvrige Deel af Sædland, og i det ringeste heele Jydland vilde kun blive ham liden Tak skyldig for den Taxt, han sætter dem for. Jeg har gjort

mine Regninger meget under hans, og jeg vilde ikke drage de Sukke over mig, som vilde møde mig af de fleeste Jydske Bønder, om jeg endda gav Plan efter mine Regninger.

21

Han vil Pag. 58. Cap. XVII. at denne for heele Præstetienden baade af Korn og Creature, samt smaa Redsel foreslagne Betaling i Penge, kand, ligesom Extra- og andre Kongelige Skatter, paa hans Majestæts beholdne Ryttergods allerbest og sikkerst af Amts-Betienterne, men paa Grevskaberne, Baronierne, Herskabernes og Proprietairernes Godser af deres Godsers Administrateurer, Forvaltere og Ridefogder ved Sct. Mortens-Dag indkræves. Dette er meget i alle Maader, thi, en at tale om Amtsbetienterne, der have Arbeide nok i de mange, og mange Slags, Oppebørseler og Regnskaber, som de nu meer end forhen have; saa jeg troer ikke, at de gode Mænd, som med Aarvaagenhed passe deres Embede, har den Commoditet og Magelighed, som Auctor tiltroer, dem at have» Pag. 47. Saa synes mig, at det er meget for Bonden.

Alting skal ind til Mortensdag, og da skal en Bonde betale sin October-Qvartal, og kandskee een eller to Qvartaler til, som han har bedet om Dag paa. Nu har han nylig udredet sin Folkeløn (efter den Forfatning af Faredag, i hvilken Auctor nedlagde denne sin Plan) eller og han skal nu belave sig paa at betale den, efter nærværende Forfatning. Nu skal han yde sin Landgilde; thi Mortensdag er Forfaldstiden. Nu giengielde sit Laanekorn til Husbonden; thi det er sikkerst for Husbonden, at see sig forvaret i Tide. Hvor skal Bonden tage alt dette? og endda med eet sin

22

heele Afgjvt til Præsten og det NB. i rede Penge. Om Bonden end har Korn i Laden til disse Udgifter, hvor skal han faae det aftærsket? Han skal tærskte Brød-Korn og Skatte-Korn, Gaase-Havre og Sæde-Rug, han skal pløye og saae sin Vintersæd, og kandskee rispe med, og det baade for sig selv og til Hove for sin Husbonde; thi jeg kand forsikkre Auctor, at det seer anderledes ud paa andre Steder end i Smørum-Herred.

Men en Hovedknode er her endnu at løse, om ellers Cassen skal have sin Indtægt. Thi hvad? om disse Tiende-Penge ikke engang ved lidt given Frist kunde komme ind, det er bekiendt nok, at manges Proprietair maae betale de Kongelige Skatter, endog Extra-Skatten for mange af sine Bønder, der ikke kand udrede det, der allerede i Penge er paalagt, hvo skulde nu betale disse Tiende-Penge? Naar Bonden ikke kunde. Skulde Husbonden indstaae, som han ikke vel kunde, saa er det en Feil, at Forfatteren ikke ligesaavel i sin Plan har paalagt Husbonden at betale for Bonden, som Amtsbetienterne, at indkræve af Bonden, men atter seer Forfatteren her, at jeg maae være langt borte fra Smørum-Herred. Der maae Penge være som Broesteene paa Gaderne. Kort sagt, hvad der skal paalægges Bonden, og det til bestemte Tider, maae allermindst være i Penge.

Vi har seet, at Kongen ved denne Plan maatte tabe, i det ringeste intet vinde. Bønderne,

23

nemt, uden for Smørum-Herred, og kandskee nogle af dem med, skulde ødelegges, nu maatte man da vide, om Præsterne vare bedre i Stand ved denne Plan; Thi Fordeelen maae dog falde til een Kant. Men

1) Skal Præstegaardene sælges, og hvor skal Præsten boe? Det bliver vel i Stuehuset, som eene ikke maae sælges; thi Auctor vil ikke bebyrde Kongens Casse med nye Præstegaardes Opbyggelse Pag. 12. og han burde ikke heller? Præsten skal da boe i sit gamle Stuehuus, og der skal, om jeg ret forstaaer det, til den nye Kiøberes Fornødenhed indrettes Værelser til Beboelse i een af de andre Længder, og saa skal dog enten den nye Beboere have sin Gang og Færsel lige til Præstens Vinduer, og Præsten sin Gang til Kirken, eller til andre Embeds-Forretninger igiennem Mandens Gaard, i det ringeste efter mange Steders Beliggenhed, og det vilde blive et kiedsommeligt Fældskab, eller og een af Delene skal flyttes, og hvilken? Skal Kiøberens Længder? Hvor skal de staae? Han svarer i een af Haverne Pag. 17; men Haverne vil Forfatteren have sig forbeholdne, i det ringeste til sin Præstegaard Pag. 33. Cap. III. og paa nogle Steder er ikke en Plet tilovers. Jeg spørger ikke om, paa hvis Bekostning,

24

thi da jeg nu skal iagttage Præsternes Fordeel, bekymrer jeg mig kun lidet om Kiøberens, men dog faaer Kiøberen vel paa de favorable Vilkaar gjøre alt, han fand og faae nok at gjøre. Eller skal Præste-Residencen flyttes? det maae den vel, siden den udgjør den mindste Deel. Men atter paa hvis Bekostning? Præsten formaaer det ikke, Cassen taaler det ikke, og vi har allerede ingen Casse, i det ringeste intet i den, og kand ikke udstyre Lønningen paa 14328 Rdlr. nær, og om vi end fik lidt til Hielp, ville lidt ikke gjøre det; Thi manges gammel opsmurt Bygning, som endda kunde staae nogle Aar paa sit gamle Lag, men tabe saa mange Stumper ved Omflytning, at den ligesaa gjerne maatte bygges paa nye. Og naar endog det var afgjort, hvor skulde den staae? I Gadekiæret? I Leergraverne? Thi jeg veed noget nær ligesaa Mange Steder, hvor ingen beqvem Plads er, som Forfatteren skal nævne mig, hvor der er Plads tilovers, og hvad kunde det nytte, at de fleeste Præstegaarde har tilstrækkeligt Territorium, som Forfatteren paastaaer Pag. 12, naar ikke alle har

det?

2) Da vi nu ere færdige med Præstegaardene, saa kand vi ingen Auling have, Forfatte-

25

ren har og saa meget at indvende imod Auling for en Præst.

1) At en Præst, naar han kommer til Embedet, kommer i Gield og stor Gield Pag. 18. Jeg svarer: Det er sandt; men han kand jo heller ikke faae den blotte Residence uden Gield Pag. 32. Er Gielden i sidste Tilfælde mindre, saa har han og mindre Leylighed at hielpes af den. Er han for Auling, som er en uskyldig Fornøysel for en ung Mand, saa hielper den til at betale Gielden. Er han det ikke, og han udsøger sig gode Folk, og thi den Ende lønner dens godt, saa taber han endnu intet, han kand jo have nogen Tilsyn med dem. Vil han endelig nogenledes fornuftig pagte Aulingen bort, saa betaler den dog noget nær hans Renter. Hvad? om en Mand skulde flytte sin Residence, eller af nye opbygge den engang, hvad Gield vilde ikke det sætte ham i? Thi eet er at holde det gamle vedlige, som han vil have lagt paa Meenighederne Pag. 79. Et andet er, at opbygge dem, naar de af Ælde i Længden vare faldfærdige.

2) Han spilder Tid og adspredes. Jeg svarer: Forfatteren har dog faaet Tid og Leylighed til, uagtet hans Auling, at skrive denne sin Plan, som jeg dog meere anseer for en

26

Natur- end Naade-Gave, som han holder den for Pag. 88. Men det er sandt, den smager meget af Adspredelse.

3) Aulingen æder sig selv op siger Auctor Pag.

22. Jeg svarer: Jeg og min Familie æder med.

4) Det Slæb ved Aulingen afsikrekker et bemidlet

Fruentimmer fra at indlede sig i Egteskab med en Præst, der har Auling Pag. 20. 21. Jeg svarer: Det bemidlede Fruentimmer, der er bange for Arbeide, er ikke Kone for mig.

5) De som have Auling tabe ved Fæsygen Pag.

24. 25. Jeg svarer: Andre tabe og, og Præsten har i den Deel Leylighed at give andre et godt Taalmodigheds Exempel. Hvad om alle de, der have tabt ved Fæsygen, floeg sig fra deres Aulings-Brug? saa laae alt. Lad Præsten takke Gud, at han har andre Nærings-Veye, hvorved han kand faae oprettet det Tab. Andre har ikke ander at leve af.

Hvad Forfatteren meere snakker imod Aulingen, et af andre allerede grundig besvaret. Men jeg kand sige, at ligesom Kongen vilde tabe, Bønderne vilde tabe, saa vilde Præsterne tabe med, ifald denne Plan blev sat i Virksomhed.

27

Nu vilde jeg gjerne legge Pennen, efterat jeg har viist de store og tydelige Misligheder og bundløse Huller, som denne Plan er seldet fuld af.

Alleene jeg vil fremsætte nogle smaa Ting, hvori jeg ydermere ikke kand blive eenig med Forfatteren.

1) Han vil, at Præsterne foruden den visse Pengeløn skulde beholde det sædvanlige Offer og Accidencer Pag. 35. Det samtue vilde fleere. Men Bønderne, som er de fleeste, vilde nok være meget imod, at Offer og Accidencer skulde reglementeres; thi ofte har den fattige Bonde ikke det han kand ofre, og ofte ikke saa meget, som han efter Reglementet skulde ofre, og det var jo Synd, at ængste een over sin Evne. Nu lader en eftertænksom Præst drive over, naar der intet er, og lader sig Nøye med hvor lidet det er. Og man maae være meget øm over en Bonde, hans Udgifter ere mange og visse. Hans Indtægter smaa. Jeg taler alt ikke om Smørum Herreds Bønder, dog dens Indtægter har sine Grændser, endskiønt andres kand være snevrere. Jeg kand derfor aldeles ikke lide Auctors Ord Pag. 61. XIX. Men at det nu ogsaa er mueligt, og lader sig meget lettelig gjøre - - & c. - - Det formee ner jeg med haandgribelig Overbeviisning

28

at legge for Dagen og illustrere med Smørum-Herred allene auctorøjde, han vil Viise dette, forestiller jeg mig maae staae i sin Have, eller paa hans Kirkegaard eller hvor de nogenledes kand overse Smørum-Herred og ikke længere; thi saaledes maae det Ord øyensynlig og haanbgribelig tages, om der skal blive sandt. Men Sædland er større end Smørum-Herred, og Jydland endnu meget større.

2) At Huusmændene skulle give hver en Gaas og et Par Høns eller 4 Mk. i Penge Pag.

og atter 1 Mrk. 8 Sk. Pag. 41. noget til reglementeret Offer og Accidencer Pag. 35, 2 Arbejdsdage, eller 1 Mrk. i Penge, og Huuskonen sin Dag foruden eller 8 Sk. i Penge Pag. 36. Sætter jeg Offer og Accidencer for 1 Mrk. aarlig, saa har jeg her 8 Mk., og det er meget for en Huusmand, helst da alle trykkes af Pengemangel og Penges Paalæg. Den Huus-Mand, som nu ikke kand overkomme; 5 Sk. af et Lam, og mange i Sædland har kun eet, mange slet ingen, hvorledes skulde han skaffe 8 Mrk., uden han enten skulde tigge hertil, eller sælge Klæderne af Kroppen, som mange Sneese nu gjøre til Extra-Skatten, ja mangen Huusmand maae laane den Skilling, han aarlig skal give til Herreds-Casse, og det er dog kun een

29

Skilling. Ney Huusmændene i Kiøbenhavns-Amt

maae have andre Næringsveye, end de paa andre Steder, e. gr. Hvor Bonden kand udgjøre alle sine Tiende-Penge efter denne Plan af 3 Skpr. Erte-Sæd Pag. 65, der skal nok Huusmanden tiene sine 8 Mk. med at plukke grønne Erter, og derfor maae de Pag. 37. nævnte Huusleye-Penge 4 a 16 Mrk. eller i Almindelighed 6 a 8 Mrk. være lidet for dem, men det er vist meget for andre, der kand have Børn at opklække, og skal desuden betale 1 Mrk. om Aaret til Skole-Cassen, og har hertil meget trange Næringsveye. Er nogen formuende Huusmand saa uforskammet, i 10 eller 20 Aar ikke at ofre Pag. 37, saa tilholdes Loven ham og Dommeren kand vel tilkiende ham at ofre. Er han uformuende, hvad da?

3) Der maae være en forskrekkelig Forskiel imellem Justiß-Betienters Løn paa Kiøbenhavns-Amt, hvor de har 4 a 600 Rdlr. i aarlig Løn Pag. 46, og paa andre Steder, hvor de have høyt 200, men ellers 100, 50, ja kun 30 Rdlr. I det øvrige er begge Stænders Arbeide stort eller lider, tungt eller let, ligesom de tage sig det til, saa denne utidige Digression er non profectura)

tempestiva) qverela. Og hvo har talt

30

deres Løn? hvem kommer det og ved? det lader her, ligesom Forfatteren med Philopatreas beklager Viisdommens Skiebne, men eftersee Philodani artige Svar.

4) Jeg vilde ikke havt, at Forfatteren skulde

have tabt sig i aaa dyb en Henrykkelse, og paa dette Sted brudt ud i det hæftige Ønske Pag. 4. Havde han allene gjort det i sit Lønkammer, saa havde han en givet ven mistænkelige Anledning at tænke, at der var mere for Lønnen, end for Religionen.

5) Han vil, at den Præst (i hvis Tiid hans

Plan skal efterleves) hvis Have eller Haver med Værelser og videre findes ved Taxation at være 500 Rdlr. værd, skal slet intet have til Vederlag for den Deel Bygninger og Huuse, som tillige med Jorderne bortselges Pag. 30. 31. Hvad? om samme Mand kort forhen for Avlingens Skyld kunde have sat 4 a 600 Rdlr. paa Lade, Stald, Fæhuus, foruden Præstegaardens Indkiøb, og han derpaa uden nogen Godtgjørelse skal gaae fra det alt. Mig synes, denne Medfart er for haard, og man kunde snart fristes til at tænke, at Forfatteren i sin Tiid ikke havde sat meget paa sine Udhuuse, men vel paa Stuehuset, Haverne, Hækkene & c.

31

6) Han vil at et Leye-Huus, som Formanden

kand have bygt paa Præftegaardens Grund, dog noget fra Præstegaarden, skal betales, dog ikke Høyere end til 120 Sldr. R. Har Formanden ikke draget Leye af det i nogle Aar, er der billigt at han faaer noget derfor. Men kand Leyen eller Bruget deraf nogenledes have indhændet de fleeste af de giorte Bekostninger, er det Formanden nok, at have sluppet nogenledes skadesløs, da han dog ikke har bygget det i anden Hensigt end for sin egen Nytte. Jeg veed alt dem, der tænke: Mon Forfatteren selv ikke kunde have saadant et Huus?

7) Han siger Pag. 43. Paa denne Maade

Haver Bønderne altsaa imellem Aar og Dag slet intet at yde Præsterne, uden allene deres Høytids-Offer. R. Han vil jo og Pag. 34 have til 2 Heste, 4 Kiøer, 22 Faar Græsning (som dog nok vil være paa Byens Mark, hvor han boer; thi videre ud i Sognet blev Malke-Veyen for lang) Haure, Høe, Rug- Byg- og Haure-Halm, samt 6 Reyser, Sogne-Befordring, Accidencer efter Reglement Pag. 35. Tørveskær for billig Betaling, det er vel en Dags Tørveskær med en Spade efter den gamle Ærlighed for 24 Skill. Da Prisen nu omstunder er

32

1 Rdlr. Pag. Det blev et farligt Smek for Bonden fra 1 til en fiendendeel Rdlr. for hver Spade. Han vil have Material Reyser Pag. 39. Huset holdt vedlige Pag. 79. og hvad vilde her blive af alt dette paa Hoveries-Godser, hvor Bønderne endog fattes Tiid til deres egne Huuse at vedligeholde?

8) Jeg skal aldrig negte, at Levemaaden er jo lettere i Jydland end i Sædland, ellers saae det broget ud for mange. Men den Priis-Courant, Forfatteren giver os paa Levnetsmidler Pag. 53, made være tagen for en 20 a 30 Aar siden og endda langt fra Kiøbstæderne; Thi i og ved Aarhus er der ved en Snees Aar nu og da givet 20 Skill, for en Snees Eg. 12 a 17 Skill, for i Pv. Smør, 14 a 16 Skill, for et Par Kyllinger, 4 a 5 Mrk. for et godt Lam. 16 a 18 Skill, for en Ohl Sild. 24 Skill, for et Par maadelige Macrel. 7 Mrk. for et Lpd. røget Flesk, og det NB. paa en Tiid, da det kostede kun 4 Mrk. i Kiøbenhavn. Men længere fra de store Steder, sparer man at give Skillingen ud, deels naar man ikke har den, deels naar man intet kand faae for den, deels og fordi man ved Hielp af den umistelige Auling trækker lidet op til Husets Brug, og i det øvrige lever paa Jydsk.

33

9) Pag. 55. klager Forfatteren over den Besværing, han og flere i Nærheden ved

Kiøbenhavn har af gode Venners idelige Besøgelse. Jeg negter ikke, her er jo noget i det. Men gik det over Grændserne og mine Kræfter, gjorde jeg vist det samme, som Hr. Løve i Vallensbek gjorde. Det første han var bleven Præst i Vallensbek, fik han nogle gode Venner fra Kiøbenhavn i Besøgelse, de kom jevnlig, og Tallet formeeredes. Men han sagde eengang til Dem: I skal have Tak for Jer Besøgelse, I ere mine Venner, og skal altid være mig velkommen, men I maa føre med Eder, hvad I vil æde og drikke; thi jeg har ikke Evne til at føde Jer. Hans Venner bleve fornøiede ved den Dem givne des større Frihed, og fra den Tiid aad han med Dem, der ellers kunde udædt ham. Og overalt er gode Venners besøgelse ingen Grund til, at paastaae meere Løn end andre.

10) Han vil, at nogle Præster skal afgaae med Tiden, og deres Kirker fordeeles til andre tilgrændseude Præster, at en Præst kunde have fire Sogner, at der skulde være Messefald i de to, og allee-

34

ne holdes en Guds- og Kirke-Tieneste med Bøn, Sang, Læsning af en Huus-Pofil. Pag. 70. 71. Men jeg beder for Guds Skyld: en Præst tænke dog aldrig saa. I Jydland, hvor dette skulde skee, ere kun faa studerede Degne, men nu bliver en Tiener, nu en Skrивerdreng, nu og en Matros Degn. Bønderne har kun liden Agt for disse Personer (og kanskee endeel af dem fortienner ingen Agt). Hvad vilde heraf flyde? Ringeagtelse bande for Gudshuus Tieneste, Spøg og Spot, i Steden for alvorlige Ting, og kanskee et Kroehuus eller Julestue af Kirken selv. Jeg maae bekiende, at dette Indfald er ægte Philopatreisk, og Forfatteren har gjort et klogt Valg, at følge Philopatrejas, og Oplæggeren, naar han kalder sig Comphilopatrejas.

11) De møysommelige Besværligheder, han hyler over Pag. 45, nemlig Hovedbrud og Arbeyde, endog om Natten og Nattetider & c. og Pag. 47. Sognebud midt om Natten og efter Midnat, burde dog billig belønnes. Velan, jeg for min Part, skal gjerne tilstaae ham af Merite-Cassen, hvad han ønsker sig Pag.

35

84. 5) Pag. 86. 9) Pag. 87. 10) og jeg skulde undt ham meere, om han havde tiet med denne Klynken. Men hvad Opmuntring skulde de have, som ere de flittigste i at catechisere?

Her var meget meere at erindre, men naar jeg ikke vil gaae Planen igiennem Ord for Ord, maae jeg ligesaa godt lade det blive ved det, som er erindret.

Planmagerie bliver ikke min Sag. Jeg ønsker, at den gamle Viise og velgrundede Plan maae blive staaende, saa længe Verden staaer, nemlig: Den plan, som af Dannemarks viise Regentere er lagt til Geistlighedens Befolding. Den er dog den simpleste, sikkerste og for alle den beste og letteste.

Men skulde Forfatterens Plan nogen Tiid blive en virkelig Plan, da vilde jeg ønske ham Forflyttelse fra Smørum Herred i Sædlands

36

Stift til Hids Herred i Aarhus Stift, og der i mange Aar at høste Frugten af sin Patriotiske Tænkemaade.